

má ji ve všech svých poctivých, absolutních, nesmlouvavých válečných ctnostech, jest ji proniknuta a obklopena celá jako mlunným oblakem: neboť to, čemu se říká krása, není nic než jeden nebo druhý z bleskových paprsků, které z ní stále rytmicky srší, náhodou námi jasněji zachycený.

Krásu není nic jiného než aureola úcty a zbožnosti, kterou pozdější, slabší a příživnické věky polívají každý úlomek a každou střípinu věku silného a mrtvého, všecko, co nyní, kdy je ztracena perspektiva celku, nutnosti a zákona, dech a tep života, jeví se jim jako účelný vtíp, úmysl a šťastný vynález.

Neboť krásu jest jen slovo, obraz a podobenství pro nepojmenovatelnou jednotu života, pro mystickou sílu, která znova a znova obrozuje svět, pro kouzlo prchající chvíle, kterou se božstvo vylévá do vesmíru a života, pro mysterium rozkoše a hrůzy, spravedlnosti a důslednosti životní, pro světlo, jehož záři snesli z nás jen největší geniové a titani a i ti jen na vteřinu a z jehož přešlosti, vzpomínkou a legendou, žijí všichni ostatní.

Každý, kdo netvoří, nevidí jí samé vlastně nikdy. Všecko, co může, jest líbatí jen v zbožnosti stopy, kterými přešla, jen místa, po nichž sjel její blesk — ne mnohem víc než třísky, které ožehla svým posvěcujícím ohněm.

Není dávna doba — a většinou obecnost i umělectva trvá snad posud — kdy se za vlastní a pravé umění, za „velké“ umění výtvarné pokládal jen obraz a socha a všechno ostatní, všechna umění aplikovaná nebo tak zvaný umělecký průmysl byl bagatelisován jako „malé“ umění, jako umění odpadkové a bezvýznamné, jako něco mezi řemeslem a průmyslem, o co zajímati se a starati se bylo pod cti skutečného umělce.

A doba ta znamená právě nejhlubší úpadkový bod na stupnici umělecké kultury. Žádné době posud nebyla *celková výtvarná a umělecká kultura* vzdálenější a cizejší než právě jí. Žádná nezneuznala tak samy její podmínky a sám její smysl a základ jako tato, žádná nezničila tak v zárodku všechny prvky k ní jako tato. Pochopiti to, značí již rozejítí se s ní na nikdy nesetkanou, a počátek lepšího zítřka jest právě v tomto poznání.

Žádná doba nedovedla uměleckého *separatismu*, umělecké výlučnosti, marnivosti, sobectví a neúčinné abstraktnosti v tak krajní důsledky jako ona: umělec nejen že nesloužil životu, on nesloužil ani umění, nýbrž jen *sobě*, výlučnosti svojí speciality, své odborné virtuositě velmi pochybného jádra. Umění rozpadlo se v řadu specialit, v řadu genrů hmotně a podrobně napodobících jednotlivé výseky a zlomky světa — bez smyslu pro celek, organismus, život, jeho *zákon* a *rytmickou linii*, jeho symbolické sepětí a podmíněnost, to jest pro jeho *duchovou jednotu*. Nikdo neměl zření k celku, ať se mu říká umělecká kultura nebo život. Umělec, malíř, sochař tvořil ze sebe a pro sebe, odloučen od rytmů života a organismu, ve vzduchoprázd-

ném prostoru a také pro jakýsi abstraktní prostor díla, která mohla viset a stát kdekoli — kam je právě postavil nebo pověsil kupec. Umělec nechtěl vidět, že není sám jediný se svým obrazem na světě — výlučnost sobectví a marnivosti nikdy nedostoupila té strašidelné tuhosti jako nyní. Každý utápěl se slepě v pýše a výlučnosti svého malého, úzkého, drobtového uměnička, své speciální virtuosity, a pravidlem čím menší a výlučnější byla jeho specialita, tím větší byla autorova pýcha, tím výše domníval se státi na žebříku umělecké hierarchie, tím úzkostněji a marnivěji odlučoval se od celku a účelu umění i života.

Teprve dnešek zvolna dopracovává se pochopení, že umění nemá smyslu samo o sobě a samo pro sebe, že má účel a smysl v životě, že jest uměním jen potud, pokud *stupňuje a zdobí* život, že jest jeho květem, který jest podmíněn lodyhou a kořenem. Teprve naše doba snaží se pochopiti, co věděly a čím žily a dýchaly šťastnější věky minulé: že styl jest *jednota* kulturní a že pokud jednotlivá umění, nadutá a svárlivá, sledují své zvláštní a osamocené cíle, nemůže vzniknout než chaos, v němž dojem ruší dojem, a v němž i dobré dílo může působit jen disonancí, již proto, že kontrastuje s ostatními. Teprve dnešek chápe, že umění má a musí *sloužit* a že jest tím větší, čím dokonaleji a úplněji slouží a čím většímu a životnějšímu celku slouží. Teprve dnešek chápe význam a smysl slova *styl*: pochopuje, že styl jest jen *tento stálý vztah a zřetel k celku*, kde nic nežije pro sebe, na úkor druhých elementů a částí, nýbrž pro ně a v souladu s nimi. Že styl není hmotná obmezenost a izolace, nýbrž vědomí duchového celku, vědomí rytmického života nekonečnosti, povolnost k němu a splývání s ním.

Přišli velicí ne historikové, ale psychologové kultury jako Ruskin a Morris a ukázali, jak ve všech uměleckých kulturách nebylo rozdílu mezi uměním a řemeslem a nebylo hierarchické stupnice umělecké, stejně jako nebylo izolace umělecké a tak zvané umělecké svobody. Ukázali, jak ve všech kulturách — a naposledy v té nejdokonalejší kultuře našeho západu, v gotice — všecko pracovalo, všecko neslo, všecko sloužilo a jak pozdější roztržka mezi uměními, izolace a odloučení se jedněch, malířství a sochařství, a nadřadění jich a vyvýšení jich

nad ostatní — od renesance — znamená počínající rozklad celkové výtvarné kultury a nezadržitelný úpadek všeho výtvarného života. Pověděli nám mimo jiné, že v staré době nežil ani malíř, ani sochař osamoceny život, netvořil díla pojatá pro sebe bez zřetele k umístění a účelu, nýbrž v nejtěsnější souvislosti s architekturním celkem: malíř maluje fresky (nezdobí-li knihy a neslouží-li tak jinému účelu) a sochař jest jen kameníkem a ornamentikem architekturním. Všecku sílu a všecken důraz své vášnivé duše položili na *účel* jako na základ uměleckého díla a vnitřní rytmus a logiku posvětili zase na nejvyšší kritéria umělecké tvorby. Od *odvozených*, fantasií nebo konvencí nakupených tvarů, vracíme se k tvarům *základním, prostým a účelným*, od klamů a lstí k poctivosti a jadrnosti, od falešných ozdob ke struktuře a kostře, od podružného k hlavnímu a prvotnému. Všecka umění zvolna osvobozují se ze svého osamocení hmotné uzavřenosti a pocíťují intenzivněji a intenzivněji, že jejich základ a kořen jest *ornamentální a symbolický* a účelem jejich že jest pracovati na ozdobě života, pracovati na celku a sloužiti celku: *styl* jako nejvyšší kulturní hodnota, jednota umění a života, stává se předmětem našeho doufání.

Chceme nový styl — to znamená mně: chceme zase — po věcích odloučení a rozdělení — *nový sňatek umění a života, nové posvěcení všedního dne, novou jednotu krásy a práce*, krásy a skutečnosti, nové náboženství lidskosti, krásného a obrozeného lidství, všudypřítomné, vše pronikající a vše posvěcující náboženství krásy, které by trvale bydlilo i v nejmenším z našich domů i v nejužší z našich ulic, v našich zahradách, na našich nábřežích, na našich nízkých i vysokých školách, v našich dílnách i v našich nemocnicích a posvěcovalo každý kout na oltář a každý dům na chrám, aby nebylo již třeba jiných, svátečních a oficiálních, a tím již konvenčních a lživých. *Nevěřme již v rozpor mezi uměním a životem a mezi uměním a přítomností, jako nevěřme v rozpor mezi krásou a pravdou, mezi poesíí a zdravím*: vyrostli jsme z těchto romantických klamů a chceme krásu, která by byla chlebem života a v níž by voněla všecka úroda našeho léta a našich polí — *novou krásu všedního dne posvěcenou uměním na svátek*.

Chceme vlastní nový jazyk, novou řeč tvarovou a to znamená: chceme, aby běžný jazyk našeho života, kterým mluvíme i zpíváme, radujeme se i trpíme, žijeme i umíráme, stal se základem a jádrem našeho jazyka uměleckého, v kterém by byla psána výtvarná báseň dneška, jako minulé věky napsaly svým jazykem básně svoji.

Příčí a hnusí se nám žiti z odpadků výtvarných hodů minulých dob a jich stylů, žiti cizím vypůjčeným a vyžebnaným životem, strašidelným a uměle galvanisovaným životem dávno zetlelých věků. Štítíme se bezduchých archeologů umění, kteří v dávno mrtvém jazyce, v odumřelé řeči forem, jež dávno již ztratily svoji *raison d'être*, skládají a skrádají své výtvarné padělky. Pochopili jsme nepodplatnou souvislost kultury a výtvarných forem, které jsou jejími orgány a které odumírají současně s kulturou, jež je vytvořila a jimiž se projevila — a právě proto jsme nemilosrdni k těm, kdož porušují, zvracejí a falšují tento *veliký základní rytmus uměleckého a kulturního života*, sám zákon jeho organické evoluce. Máme k nim odpor jako k penězokazům nejvyšších životních hodnot a k travičům všech svatých pramenů uměleckého života a zdraví.

Chceme žiti třebaš chudě, ale *po svém, ze svého, poctivě* — ne životem umělým a fantomatickým, nýbrž skutečným, reálným, žiti jeho rytmem a jeho tepnou a pítí z čistých studní největšího tajemství: z *přítomnosti*. Pochopili jsme jako nejvyšší uměleckou filosofii, že každá práce, každé umělecké dílo, které není zároveň a v první řadě *činem víry a odvahy*, protestem proti malodušnosti a mdlobě, jest v zárodku churavé a ochuzuje se o nejsilnější a nejživotnější zdroj inspirace, který vyvěrá na této zemi.

Proto při dnešní obrodě t. zv. uměleckého průmyslu nejde jen o umění staré nebo mladé a nové — ne, jde o víc: jde o novou, opravdu lidskou a krásnou kulturu životní, jde o *nové ctnosti nové kultury: víru, odvalu, poctivost*, o nové čistě lidské šlechtictví, které, má-li být trvalé a významné, musí projít dobou ponížení, potupy a zneuznání a musí být odtud, z bláta ulice, všemu navzdory, zdvihnuto na štít silnými pažemi a silnějším ještě srdcem. Jaký daleký, jaký krásně daleký dosah a dostřel má toto nové hnutí k životu!

Problém národnosti v umění

Přednáška

Nenaleznete tak hned pojmu méně a hůře chápaného, než jest pojem národnosti v umění a národního umění, ačkoliv nebo snad právě proto, že jím hlaholí vaše noviny, hlučí vaši kritikové i umělci a že i vy sami obracíte je snad několikrát do roka na jazyce — žel, že jen na něm a ne v srdci a myslí: neboť přihodí-li se již českému člověku neštěstí, že si vzpomene na umění, neděje se to skoro nikdy v tiché meditaci samoty, v sebrání myslí, nýbrž vždy skoro ve společnosti, v marném, lichém a prázdném jejím tlachu, a pak neobejde se to nikdy bez druhého neštěstí, že klade český člověk postuláty ne na sebe, jaký by měl být, aby si umění zasloužil, nýbrž na umění, jaké má být, aby si získalo jeho přízeň a souhlas: a tu bývá postulát národnosti na prvním místě s hotovostí a samozřejmostí, která ani netuší, kolik záhady, bolesti, úzkosti a hrůzy ukrylo se pod toto zprofanované slovo a ještě zprofanovanější cit.

A všimněte si hned, že nikdy ve starších dobách, kdy umění žilo většinou ještě na dvorech knížat a v jich službách, žádný král nebyl pretenciosnější než náš dnešní průměrný člověk: zdvihl-li Karel V., nad jehož říši slunce nezapadalo, Tizianovi štětec, který mu náhodou vypadl z ruky, jest to tak charakteristické pro *jejich* dobu, jako bude jednou pro *naši*, jak v ní každý a kdokoli pod záminkou postulátu národního umění a jiného, stejně problematického, že umění má zrcadlit svoji dobu a společnost, předpisuje a určuje básníkovi a umělci *samu úroveň a sám typ života*, kterým má žiti jeho dílo: totiž právě ten typ a ten průměr, kterým žije *on*, Petr nebo Pavel, ten typ, který odpovídá potřebě jeho zvyku a pohodlí: a to je úroveň takové